

การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของ "ประชาธิปไตย"

การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้รับการยอมรับว่าเป็นระบอบการปกครองประเทศที่พึงประสงค์ เพราะเป็นระบอบการปกครองที่ยึดหลักการที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศและเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองตนเอง ประชาชนจะใช้อำนาจของตนโดยการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพื่อทำหน้าที่ปกครองแทนปวงชนทั้งมวล นอกจากนี้หลักการสำคัญของประชาธิปไตยคือหลักเสรีภาพและความเสมอภาค กล่าวคือ ประชาชนสามารถใช้วิจารณ์และสามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ตามสิทธิหน้าที่ อย่างมีเสรีภาพภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด นับได้ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ยอมรับและยกย่องคุณค่าและเคารพ ในศักดิ์ศรีของมนุษย์ (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2518 : 9)

คำว่าประชาธิปไตย (Democracy) มีต้นกำเนิดจากภาษากรีกว่า "Demos" หมายถึงประชาชน และ "Kratos" หมายถึงอำนาจ เมื่อรวมกันแล้วหมายความว่าอำนาจของประชาชน สำหรับภาษาไทยคำว่า "ประชาธิปไตย" มาจากคำว่า "ประชา" หมายถึงประชาชน พลเมือง และ "ธิปไตย" หมายถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เมื่อรวมกันจึงหมายถึงการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน

ประชาธิปไตยตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2493 : 563) และ Webster's Third New International Dictionary (1966 : 600) หมายถึงแบบของการปกครองที่ถือมติของประชาชนเป็นใหญ่

ความหมายของประชาธิปไตยที่ใช้กันในภายหลังนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือความหมายแคบกับความหมายกว้าง

ความหมายแคบ หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจปกครองตนเอง ส่วนในความหมายกว้าง ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตแบบหนึ่ง ซึ่งมีแบบแผนแห่งพฤติกรรมในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (สมพงศ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ 2520 : 52)

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นเวลานานถึง 50 ปี แต่ประชาธิปไตยของไทยก็ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการได้แก่ ค่านิยมบางประการของสังคมไทย เช่น ค่านิยมความเป็นอิสระในแง่ที่คำนึงถึงความพอใจ ความสุขสบาย และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ค่านิยมเกี่ยวกับการถือฐานานุรูปคือความสัมพันธ์ส่วนตัวและการถืออำนาจ (แก้วตา คณะวรรณ 2522 : 4) ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในระบอบการปกครองของประเทศอย่างแท้จริง พื้นฐานการศึกษาของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ สถาบันการศึกษายังขาดการปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย สถาบันทางสังคมของไทยยังไม่ส่งเสริมและสอดคล้องกับระบอบการปกครองประเทศ (รายงานการวิจัย โดยคณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ้างถึงใน ประชุม บุญประคอง เทศาภิบาล 2521 : 760) ^๖

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเยาวชนไทย

หลังการปฏิวัติของนักศึกษาประชาชนในปี พ.ศ.2516 ประชาชนเริ่มมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น สังเกตได้จากมีการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จนบางขณะ กลายเป็นการใช้เสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขตและขาดความรับผิดชอบ จึงมีผู้สนใจทำการวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของเยาวชนไทยหลายคน เช่น สถิตย์ จิตตะนาถิ (2517) ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างเพศชายและเพศหญิง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลปรากฏว่านักเรียนชาย

และนักเรียนหญิงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระวรรณ พิบูลย์ (2519) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" นอกจากนี้สตีลย์ จิตตะนาถิ ยังพบว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความเข้าใจดีมากในเรื่องการมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การใช้สิทธิ เสรีภาพในการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยและการเสียภาษีอากร *

วรรณวิมล ทิมพานิช (2517) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" ผลการวิจัยพบว่าการศึกษา อาชีพและรายได้ของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน แตกต่างจากการศึกษาของประวิทย์ อรรถวิเวก (2518) เล็กน้อย กล่าวคือ ประวิทย์ อรรถวิเวก ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามในกรุงเทพมหานคร" พบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสัมพันธ์กับการศึกษาของบิดามารดาและอาชีพของมารดาแต่ไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของบิดามารดา นอกจากนี้วรรณวิมล ทิมพานิช พบว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การฟังการอภิปราย การร่วมกิจกรรมในโรงเรียนและการเลือกตั้งกรรมการในโรงเรียน แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเห็นควยหรือไม่เห็นควยกับการใหญ่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปมีสิทธิเลือกตั้งและประวิทย์ อรรถวิเวก พบว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ไม่แตกต่างกัน

มงคล พรหมรัตน์ (2518) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการปกครองประเทศ" ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ เป็นโรงเรียนสหศึกษาทั้งสิ้น จำนวน 8 โรงเรียนในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ผลจากการวิจัยพบว่านักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศจากวิทยุ โทรทัศน์และจาก

หนังสือพิมพ์ในเกณฑ์มาก นักเรียนส่วนใหญ่สนใจรัฐธรรมนูญน้อย สนใจการเลือกตั้ง และการปฏิบัติงานของยูแทนราษฎรในเกณฑ์ปานกลาง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า ข้าราชการไม่สุจริตต่อหน้าที่ นักเรียนวิจารณ์การทำงานของข้าราชการและสนใจ พรรคการเมืองในเกณฑ์ปานกลาง

ในปีต่อมา ขณะ นิลรัตน์ (2519) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทัศนคติ แบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามในเขต 2" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตย ของครู และทัศนคติแบบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 274 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูและแบบสอบถามทัศนคติแบบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตยด้านकारวธรรมและด้านสามัคคีธรรม แต่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม แสดงว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรมสูงกว่าเด็กอื่น การปกครองนักเรียนแบบประชาธิปไตยของครู ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตยในด้านการวธรรมด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรม

ในปี พ.ศ. 2524 สุจิตรา จงอยู่สุข (2524) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดรวบยอดเรื่องประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนทดลองระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 กับนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521" ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนทดลองหลักสูตรทั้ง 4 แห่งของ กรมวิชาการในกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากรจำนวน 324 คน กลุ่มทดลอง 153 คน กลุ่มควบคุม 171 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตร ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 มีความคิดรวบยอดเรื่องประชาธิปไตยไม่สูงกว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 และโดยส่วนรวมแล้ว นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดรวบยอดเรื่องประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน ยกเว้นนักเรียนหญิงและนักเรียนชายที่เรียนด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 มีความคิดรวบยอดเรื่องประชาธิปไตยแตกต่างกัน

การเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เยาวชนไทย

รัฐบาลมีหน้าที่ในการพัฒนาและสร้างเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย การสร้างพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องสร้าง โดยกำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2520 ว่า "...ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์..." (ดวงเดือน พิศาลบุตร : 180) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าโรงเรียนมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อการอบรมปลูกฝังเยาวชนให้มีความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของการปกครองระบอบประชาธิปไตย สามารถดำรงชีวิตและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี

การเตรียมประสบการณ์ด้านการปกครองให้แก่เยาวชน ได้มีการวางรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของประชาธิปไตย แต่เนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูมักมุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาวิชา โรงเรียนจึงควรนำกิจกรรมเสริมหลักสูตรมาใช้ เพราะการใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรจะช่วยส่งเสริมฝึกฝนและเพิ่มเติมประสบการณ์ให้แก่ นักเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรซึ่งเป็นกิจกรรมด้านการปกครองที่สำคัญที่สุดได้แก่กิจกรรมสถานักเรียน (อรวรรณ พนาพันธ์ 2518 : 5) เนื่องจากกรกระทำใด ๆ ของสถานักเรียน สมาชิกจะต้องเห็นชอบและยอมรับมตินั้นด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้จักคิดและพิจารณาตัดสินใจด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบและสามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มหรือสังคมที่ตนอยู่ได้ และยังเป็นการฝึกให้เด็กเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ประคัม นิลพิงงา (2524 : 81-82) เสนอแนะว่าสถานักเรียนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ คือ

1. กำหนดอำนาจหน้าที่และขอบเขตของนักเรียนไว้แน่ชัด
2. การดำเนินงานของสถานักเรียนเป็นไปโดยหลักการประชาธิปไตย

อันเป็นจุดมุ่งหมายของสภาฯ

3. คณะครูเข้าใจจุดประสงค์และช่วยส่งเสริมกิจกรรมนี้

4. สถานักเรียนถือเป็นเกียรติที่ได้มีส่วนช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนและกระทำด้วยความเต็มใจ

กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการปกครองที่นำเสนอใจและควรมานำมาใช้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาเยาวชนได้แก่กิจกรรมกรรมการนักเรียน กรรมการชั้น หัวหน้านักเรียน หัวหน้าชั้นและสารวัตรนักเรียน เป็นต้น

หน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดเชียงรายได้สนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดเชียงรายจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยวางโครงการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนขึ้น อันเป็นการฝึกนักเรียนแบบระบบกลุ่มลูกเสือ และได้เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมไว้ดังนี้คือ

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 1 คณะครูประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผนฝึกระบบกลุ่มแบบลูกเสือหรือแบบประชาธิปไตยในโรงเรียน

เนื้อหาการประชุม

- 1.1) หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ต้องการฝึกให้นักเรียนเป็นผู้คิดเป็นทำเป็น คือฝึกใช้ความคิดและการฝึกการทำงาน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณสมบัติที่ตรงการ เน้นครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 1.2) ในการจัดการเรียนการสอนนั้นหลักสูตรกำหนดให้โรงเรียนสอนให้เด็กได้ฝึกการค้นคว้า ฝึกการรายงาน ฝึกการอภิปราย ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม
- 1.3) ในการที่จะฝึกเด็กให้เกิดคุณสมบัติดังกล่าว ระบบการฝึกแบบลูกเสือจะช่วยให้มากที่สุด
- 1.4) ในการฝึกระบบกลุ่มแบบลูกเสือที่จะนำมาใช้นั้นคือ แบ่งนักเรียนออกเป็นหมวดหมู่ มีนายหมวด นายหมู่เป็นหัวหน้า แต่ละหมวดแบ่งงานให้รับผิดชอบ งานดูแลบริเวณสนาม งานดูแลการเข้าแถวเชิญธง ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 2 ครูแต่ละห้องคัดเลือกเด็กนักเรียนที่มีลักษณะผู้นำ

- 2.1) ครูแต่ละชั้นเสนอชื่อเด็กที่มีลักษณะผู้นำให้ที่ประชุมครูพิจารณา เพื่อเลือกให้เป็นหัวหน้าหมวด
- 2.2) ประชมนักเรียนที่ได้รับคัดเลือก เพื่อชี้แจงโครงการและกำหนดหน้าที่ตามหมวดงานที่แบ่งไว้
- 2.3) แต่งตั้งนักเรียนให้เป็นหัวหน้าหมวดงานตามความถนัดและความเหมาะสม
- 2.4) เปิดรับสมัครนักเรียนเข้าอยู่ในแต่ละหมวด โดยเฉลี่ยให้แต่ละหมวดมีนักเรียนทุกชั้นเป็นสมาชิก
- 2.5) ครูใหญ่แต่งตั้งครูประจำหมวดเพื่อเป็นที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ประชมนักเรียนทั้งโรงเรียนหน้าเสาธงตอนเช้า

- 3.1) ชี้แจงโครงการของโรงเรียนในการฝึกทำงานระบบกลุ่มแบบลูกเสือให้นักเรียนเข้าใจ
- 3.2) แจงหมวดงานและหน้าที่ให้นักเรียนฟัง แล้วให้นักเรียนสมัครเข้าอยู่เป็นสมาชิกในหมวดงานต่าง ๆ
- 3.3) การสมัครให้นักเรียนไปสมัครกับหัวหน้าหมวดงานที่ทางโรงเรียนแต่งตั้งไว้แล้ว (แนะนำหัวหน้าหมวดงานให้นักเรียนรู้จักทีละคน)
- 3.4) กำหนดวันรับสมัครสมาชิกให้ทุกคนได้ทราบ และเตรียมการรับสมัคร

ขั้นตอนที่ 4 เปิดรับสมัครสมาชิกเข้าประจำหมวด

- 4.1) หัวหน้าหมวดแต่ละหมวดตั้งโต๊ะรับสมัคร
- 4.2) ให้นักเรียนแต่ละชั้นไปสมัครตามหมวดที่ตนต้องการ โดยหัวหน้าหมวดจะรับใจตามโควตารายเฉลี่ย เช่น สมมุตินักเรียนชั้น ป.3 มี 30 คน แบ่งหมวด 6 หมวด แต่ละหมวดก็รับนักเรียนชั้น ป.3 หมวดละ 5 คน
- 4.3) เมื่อรับสมัครได้ครบตามจำนวนแล้ว ก็รวบรวมรายชื่อเข้าบัญชีไว้

ขั้นตอนที่ 5 การแบ่งหมู่ของแต่ละหมวด

- 5.1) หลังจากทีแต่ละหมวดได้สมาชิกครบตามโควตาแล้ว ก็นำสมาชิกในหมวดมาประชุม

5.2)สาระในการประชุมคือ

- (ก) ชี้แจงหน้าที่โดยละเอียดแก่สมาชิก โดยมีครูที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือ
- (ข) แบ่งผลัดทำงานเป็น 5 หมู่ เพื่อทำงานหมู่ละ 1 วัน ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ โดยผลัดกันเป็นหมู่ทำงานและหมู่ตรวจงาน

ขั้นตอนที่ 6 การปฏิบัติงานที่รับมอบหมายตามหน้าที่

แต่ละกลุ่มหลังจากตกลงวันทำงานกันแล้วก็ลงมือทำงานเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มหน้าที่รักษาคุณแลคนไม้ก็ทำหน้าที่พรวนดิน รคน้ำต้นไม้ กลุ่มหน้าที่ดูแลความสะอาดบริเวณเก็บกวาดทำความสะอาดบริเวณ กลุ่มหน้าที่ดูแลความประพฤติก็สอดส่องดูแลความประพฤตินักเรียนทุกคน กลุ่มดูแลห้องส้วมก็จัดการทำความสะอาดห้องน้ำห้องส้วม กลุ่มดูแลน้ำคั้นน้ำไขก็ทำหน้าที่คั้นน้ำใส่หมอน้ำคั้นของครูและนักเรียน กลุ่มบริการหน้าเสาธง ก็ทำหน้าที่เคาะระฆังสัญญาณเข้าเรียน จัดแถว สวดมนต์

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่รับมอบหมาย

แต่ละกลุ่มจะผลัดกันเป็นกลุ่มทำงานและกลุ่มตรวจงาน เช่นขณะที่กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทำงาน กลุ่มที่สองจะเป็นกลุ่มตรวจงานเป็นต้น ในการตรวจผู้ทำหน้าที่ตรวจจะคอยจับบันทึกไว้ว่ากลุ่มไหนทำงานเรียบร้อย ไม่เรียบร้อยอย่างไร

ขั้นตอนที่ 8 การรายงานการตรวจงานแต่ละวัน

- 8.1) การเคาะระฆังสัญญาณโรงเรียนเข้า การจัดแถว การเชิญธง การกล่าวนำไหว้พระ นำกล่าววาทะดีกษัตริ เป็นหน้าที่ของหมวดหมวดหนึ่งที่ทำหน้าที่นี้
- 8.2) หลังจากไหว้พระกล่าววาทะดีกษัตริแล้ว ผู้ทำหน้าที่ตรวจงานก็ขึ้นรายงานการตรวจ หากมีใครทำผิดกติกาขอตกลง หรือระเบียบในวันนั้นก็จะถูกเชิญออกไปหน้าแถว

ขั้นตอนที่ 9 การทำโทษผู้ทำผิด

- 9.1) เมื่อผู้ทำผิดออกไปแล้ว หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้านักเรียนก็จะให้ผู้ทำผิดชี้แจงเหตุผลให้นักเรียนในแถวทั้งหมดฟัง
- 9.2) เมื่อชี้แจงแล้วก็ให้ผู้ทำผิดให้สัญญาแก่นักเรียนทั้งแถวว่าจะปรับปรุงแก้ไขตนเองอย่างไร
- 9.3) หัวหน้านักเรียนก็จะให้นักเรียนทั้งหมดร่วมกันพิจารณาความคิดเห็นว่าจะอภัยหรือควรลงโทษสถานใด โดยการออกเสียงลงมติ
- 9.4) โทษที่พิจารณาร่วมกันส่วนใหญ่จะเป็นการปรับให้ทำงาน ไม่ค่อยมีการเมียนตีกัน ผู้ที่โกรธโทษก็จะใช้เวลาว่างจากการเรียนไปทำงานตามโทษของตน

ขั้นตอนที่ 10 หลังจากเสร็จเรียบร้อยการรายงานและการแก้ปัญหาแต่ละวันแล้ว หัวหน้านักเรียนก็กล่าวสรุป อบรม แล้วบอกแยกย้ายเข้าห้องเรียน

ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ไพฑูรย์ จันทศ (2521 : 10) กล่าวว่า ได้คุณสมบัติที่ตรงการ เน้นในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งหมดคือ การเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ความมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ซื่ออกตน รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ รู้จักอดกลั้นอดทนต่อคำวิจารณ์ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น มีนิสัยในการทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การทำผิดทั้งหลายลดลง นักเรียนทุกคนจะคอยดูแลตักเตือนกันและกันอยู่เสมอ นับว่าเป็นการฝึกประชาธิปไตยที่ได้ผลดีที่สุด ตรงที่สุดเท่าที่เคยสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนมา

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมค่านการปกครองในโรงเรียน

ในปี พ.ศ.2509 ชัยนาท นาคบุปผา(2509) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผลการเรียนกับการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภานักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดพระนครและธนบุรี ผลปรากฏว่า

การปฏิบัติหน้าที่กิจกรรมของคณะกรรมการสถานักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างคะแนนผลการเรียนก่อนกับขณะปฏิบัติกิจกรรมสถานักเรียนและค่าสมการถดถอยโดยการศึกษาและคำนวณได้คือ

ก. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.49-0.76 ดังนั้นคะแนนผลการเรียนก่อนกับขณะปฏิบัติกิจกรรมของคณะกรรมการสถานักเรียน มีความสัมพันธ์กันมาก เมื่อค่า r มีค่าสูงและมีความสัมพันธ์ปานกลางในบางโรงเรียน เมื่อ r มีค่าต่ำ

ข. จากค่าสมการถดถอยเมื่อใช้พยากรณ์ของแต่ละโรงเรียนแสดงว่าค่าของคะแนนต่ำสุดของนักเรียนก่อนปฏิบัติกิจกรรมสถานักเรียน (x) ควรเท่ากับ $50y$ จึงทำให้ค่า y ไม่น้อยกว่า 50 % หรือจะไม่สอบตกเมื่อปฏิบัติกิจกรรมสถานักเรียน

๗ อรรถพร พนาพันธ์ (2518) ทำการวิจัยเรื่องการจัดสถานักเรียน โดยศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการจัดสถานักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่าในค่านวัตกรรมประสังคมของสถานักเรียน ครูและนักเรียนเห็นว่าเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการปกครอง การบริหารงานตามระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนตนเองเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย เป็นตัวแทนของนักเรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกโรงเรียนด้วย สิทธิและหน้าที่ของสถานักเรียนคือพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมและออกระเบียบข้อบังคับของสถานักเรียนที่ไม่ขัดต่อนโยบายของโรงเรียน จัดกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน ควบคุม ตรวจสอบและยับยั้งการทำงานของคณะกรรมการบริหารสถานักเรียน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยทั่วไปของนักเรียน และพิพากษาคดีของนักเรียนภายใต้ความเห็นชอบของผู้บริหารโรงเรียน

การเลือกตั้งของสถานักเรียนที่ครูและนักเรียนต้องการคือมีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย โดยนักเรียนทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกและมีสิทธิที่จะได้รับเลือกเป็นตัวแทน มิใช่ผู้บริหารโรงเรียนหรือคณาจารย์เป็นผู้เลือก คุณสมบัติของสมาชิกสถานักเรียน ควรเป็นผู้มีความประพฤติดี วางตนเป็นกลางและมีผลการเรียนดี และอาจารย์ที่ปรึกษาควรเป็นผู้มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์

การดำเนินงานของสถานักเรียนที่ครูและนักเรียนต้องการคือ ชี้แจงให้นักเรียนและครูเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสถานักเรียนโดยมีการประชุมและพิมพ์รัฐธรรมนูญออกมาเป็นรูปเล่ม การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นควรมีการวางแผนที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและชุมชน และมีความเห็นอกว่าครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมของสถานักเรียน ควรทราบจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ควรมีการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมอีกด้วย ๘

การจักกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนกับการ เสริมสร้างภาวะผู้นำให้นักเรียน
 การจักกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จะสร้างเสริมและวางรากฐานแห่งประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพราะมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการปกครองและมีความเข้าใจถึงวิธีการของประชาธิปไตย ผูกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ สามารถอยู่และทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี/อันเป็นการแก้ไขปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของสังคมไทยคือการขาดแคลนนักการเมืองและผู้นำที่มีความสามารถเสียสละและอุทิศตนเพื่อส่วนรวมจริง ๆ (ประยูร สุขวรรณ โภคา 2520 : 2) นับว่าประเทศชาติยังขาดบุคลากรที่มีคุณสมบัติที่สำคัญ และเป็นที่ต้องการของสังคมประชาธิปไตยไป ดังนั้นจึงควรที่จะไ้เร่งพัฒนาประชาชนในคุณสมบัตินี้ โรงเรียนที่มีจุดมุ่งหมายจะพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยก็จำเป็นต้องฝึกฝนให้นักเรียนได้มีโอกาสเป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม โดยใช้กิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนเพิ่มประสบการณ์ให้นักเรียน ซึ่งวันนอร์ มะทา (2523 : 2) กล่าวว่ากิจกรรม เสริมหลักสูตรช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำของเด็กได้ดีกว่าการเรียนในห้องเรียน เพื่อสังคมไทยจะได้มีพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดีในอนาคต

ภาวะผู้นำ

ในสังคมของมนุษย์ซึ่งมีการรวมกลุ่มเป็นหมู่คณะจำเป็นต้องมีผู้นำเพื่อนำกลุ่มบุคคลในกลุ่มให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ การแสวงหาผู้นำจึง

เป็นจุดเริ่มต้นอันสำคัญของกระบวนการทำงานและการอยู่ร่วมกัน เพราะผู้นำที่ดี จะนำกลุ่มไปในทิศทางที่ถูกต้อง จะช่วยให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ดังนั้นผู้ที่ จะเป็นผู้นำมักจะเป็นผู้ที่มีความเหนือกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามมีผู้กล่าวว่า ความสามารถในการเป็นผู้นำเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้

ความหมายของ "ผู้นำ"

คำว่าผู้นำมีความหมายกว้างขวางมาก มีผู้ให้ความหมายหรือคำนิยาม ของคำว่า "ผู้นำ" ใจต่าง ๆ กัน ดังเช่น กู๊ด (Good 1973 : 332) ให้ความหมายของผู้นำว่าผู้นำคือผู้ที่ได้รับยกย่องหรือได้รับการยอมรับว่ามีความ สามารถที่จะนำหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการทำงาน ชาวมัชย อินทรประวัติ (2521 : 141) กล่าวว่าผู้นำหมายถึง ผู้ที่สามารถใช้บุคลิกภาพ ความสามารถและคุณสมบัติของตนเองที่มีอยู่ในการนำบุคคลอื่นในกลุ่มเดียวกันไปสู่ จุดหมายที่ทุกคนพอใจได้ ส่วนเขาวภา เศษะคุปต์ (2522 : 129) กล่าวว่า ผู้นำคือบุคคลที่พยายามรวบรวมความตองการและประสานความคิดของสมาชิกในกลุ่ม เข้าด้วยกัน ผู้นำไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุด แต่คือผู้ที่สามารถกระตุ้นให้สมาชิกทำงาน ร่วมกัน Morvin E. Shaw (อ้างถึงใน ฉดอง ภิมย์รัตน์ 2521 : 111) มีความเห็นแตกต่างออกไปบ้างเล็กน้อย เขากล่าวว่าผู้นำคือบุคคลในกลุ่มสมาชิก คนใดคนหนึ่งที่พยายามทำให้พฤติกรรมมีอิทธิพลเหนือ (Positive influence) สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปผู้นำจึงหมายถึงตัวบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีความ สามารถ มีอิทธิพลและมีความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติงานจนบรรลุจุด มุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของ "ภาวะผู้นำ"

เบน (Ben 1950 : 4-5) และทีค (Tead 1955 : 20) กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นการกระทำที่มีอิทธิพลชักนำให้สมาชิกของ กลุ่มหรือผู้ร่วมงานยอมรับนับถือและร่วมมือกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

หรือหลายอย่างไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา โดยที่ทุกคนมีความรู้สึกพึงพอใจ สอดคล้องกับสมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 220) และอรุณ รัชธรรม (2522 : 187) ซึ่งกล่าวว่าภาวะผู้นำคือการที่ผู้นั้นใช้อิทธิพล อำนาจหน้าที่ให้สัมพันธ์กับ ผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ต่อเนื่องกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย และฉายศิลป์ เขียวชาญพิทักษ์ (2519 : 7) กล่าวถึงความหมายของภาวะผู้นำว่าคือกระบวนการที่มีอิทธิพล ต่อบุคคลหรือกลุ่มให้เกิดความพยายามในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ สถานการณ์ที่กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำหมายถึงศิลป์ในการใช้ความสามารถที่จะทำ ให้บุคคลอื่นยินยอมคล้อยตามด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การริเริ่ม การเกลี้ยกล่อม การใช้อิทธิพลหรือพลังอำนาจ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์ให้บุคคลนั้นร่วมปฏิบัติงาน จนบรรลุเป้าหมาย

โอกาสที่จะเป็นผู้นำ

สมาชิกในกลุ่มคนใดคนหนึ่งอาจกลายเป็นผู้นำได้เพราะเหตุการณ์ในชีวิต และจังหวะเวลามีส่วนในการสร้างผู้นำเท่า ๆ กับความตั้งใจที่จะเป็นผู้นำ วิธีการ ที่บุคคลจะกลายเป็นผู้นำได้ อาจเกิดขึ้นจากวิธีการต่อไปนี้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง คือ การเป็นผู้นำโดยธรรมชาติหรือลักษณะอันมาจากกำเนิดของตนเอง กล่าวคือจากการ สืบสายโลหิต การเป็นผู้นำโดยความเห็นชอบของหมู่คณะคือการ เลือกผู้นำจาก บุคคลในหมู่คณะเดียวกัน การเป็นผู้นำโดยใคร่บงการตั้งจากผู้มีอำนาจเหนือ และ การเป็นผู้นำโดยการนำตนเองขึ้นมาเป็นผู้นำ ซึ่งอาจจะมีโอกาสเป็นไปได้โดยการ ใช้กำลังความจึกใจของตนเอง (Experience) และด้วยการใคร่บงการฝึกฝน อบรมและศึกษามาเป็นอย่างดี

๘ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ

การที่บุคคลจะใคร่บงการเลือกเป็นผู้นำยังไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวว่าจะต้องมี คุณสมบัติอะไรบ้าง เพราะผู้นำของแต่ละกลุ่มในแต่ละสถานการณ์อาจมีคุณลักษณะ

ที่แตกต่างกันออกไป และในปัจจุบันนักวิชาการก็ยังไม่ลงความเห็นที่เป็นข้อยุติว่าผู้นำเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่มีทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำที่สำคัญ 3 ทฤษฎีคือ

ก. ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Theory) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่มีมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งตั้งบนสมมติฐานที่ว่าผู้นำจะประสบความสำเร็จจะมีคุณลักษณะของบุคลิกภาพหรือคุณสมบัติพิเศษเกื้อกูล อันเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่น ลักษณะทรหดของร่างกาย ความเฉลียวฉลาด ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น แต่จากการสำรวจงานการวิจัยจำนวนมากไม่อาจค้นหาลักษณะพิเศษเฉพาะของผู้นำให้เป็นที่เห็นพ้องโดยทั่วไป ทำให้ความเชื่อถือแนวคิดหรือทฤษฎีนี้ลดลงไป

ข. ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavioral theory) เนื่องจากการวัดลักษณะนิสัยเป็นสิ่งที่กระทำไต่ลำบาก จึงได้ศึกษาคนควาว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพเขาทำงานหรือมีพฤติกรรมอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้อาจสรุปได้ว่า ผู้นำมีพฤติกรรมที่เด่น 2 อย่างคือ ประการแรกมีความภักดีต่อกลุ่ม หมายความว่าผู้นำสามารถทำให้บุคคลในกลุ่มรู้สึกว่าคุณไม่ใช่คนแปลกหน้า แต่คนพร้อมเสมอในการต่อสู้เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่ม

ประการที่สอง ผู้นำมีความสามารถในการประสานกำลังความคิดและความพยายามของบุคคลต่าง ๆ ในกลุ่ม กล่าวคือผู้นำจะต้องสามารถส่งเสริมให้บุคคลต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มที่จะปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ค. ทฤษฎีสถานการณ์ (Situational theory) แนวคิดนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่าไม่มีใครที่จะเป็นผู้นำได้ทุกสถานการณ์ หรือความเป็นผู้นำไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลและตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ก็เพราะเกิดจากลักษณะของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ วิธีการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมผู้นำ ผู้ตามและสถานการณ์ต่าง ๆ

แบบของผู้นำ

การศึกษาเรื่องแบบของผู้นำเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในภาวะจิตใจและพฤติกรรมของผู้นำ (อารมณ จินดาพันธ์ 2524 : 23) แม้วาแนวคิด

เกี่ยวกับแบบของผู้นำนี้ จะไม่สามารถแยกออกจากกันได้ কেনซัก อาจพิจารณาเป็นหลายแบบอย่างสุดแท้จะพิจารณาแบบของผู้นำในลักษณะใด เช่นอาจพิจารณาเกี่ยวกับอำนาจของผู้นำสถานการณ ภาวะแวดล้อมและการปฏิบัติงาน เป็นต้น และไม่สามารถบอกได้ว่าแบบใดของการ เป็นผู้นำเป็นแบบที่ดีที่สุด แต่ละแบบก็มีส่วนดีส่วนเสีย จึงจำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์ กล่าวคือ

ก. พิจารณาจากการที่ผู้นำใครมาซึ่งอำนาจ จำแนกออกเป็น 3 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leaders) หมายถึง ผู้นำที่ยึดถือการปฏิบัติงานโดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นหลัก และใช้อำนาจนั้นอย่างเต็มที่เพื่อบังคับบัญชาให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโดยคุณฎี
2. ผู้นำแบบใช้พระคุณหรือผู้นำที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว (Charismatic leaders) หมายถึง ผู้นำที่สามารถเป็นผู้นำคนใดก็ได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจภายนอกมาบังคับ แต่มีอำนาจอยู่ในตัวเอง สามารถครองใจคนให้บุคคลอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เป็นการชนะใจคนอื่นโดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความศรัทธา
3. ผู้นำแบบสัญลักษณ์ (Symbolic leaders) หมายถึง ผู้นำที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของผู้อยู่ในตำแหน่งอันเป็นที่เคารพเทิดทูน เช่นองค์พระมหากษัตริย์

ข. พิจารณาจากลักษณะและวิธีทำงาน จำแนกออกเป็น 4 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบเจาะระเบียบ (Regulative leaders) ผู้นำแบบนี้ถือระเบียบแบบแผนเป็นสำคัญ ไม่ชอบความเปลี่ยนแปลง ชาคความยืดหยุ่น (เสถียร เหลืองอราม 2519 : 101) งานซ้ำแต่ไม่ผิดพลาด
2. ผู้นำแบบบงการ (Directive leaders) ผู้นำแบบนี้ใช้แต่วิธีสั่งงานอย่างเดียว แต่ไม่รู้จักวิธีสอนงานและทำงาน ชาคหลักมนุษยสัมพันธ์ บรรยากาตการทำงานเต็มไปด้วยความกลัวและความหวาดเกรง
3. ผู้นำแบบจูงใจ (Persuasive leaders) การทำงานของผู้นำประเภทนี้เป็นเชิงอะลุ้มอล่วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ลูกน้องแสดงความคิดเห็น และใจค่อยพินิจและเมื่อผู้นำประสงค์จะให้ผู้อื่นร่วมงานปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง อันอาจมีสมาชิกในกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือคอย ผู้นำจึงจำเป็นต้องใช้ศิลปะในการจูงใจโน้มน้าให้ผู้อื่น เห็นควยหรือคล้อยตามและมีความประสงค์ที่จะร่วมควย

4. ผู้นำแบบรวมใจ (Participative leaders) การปฏิบัติงาน ผู้นำแบบนี้นิยมการปรึกษาขอความคิดเห็นว่าควรจะทำไปในรูปแบบและแนวทาง ไหนบ้าง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้ร่วมงานเพื่อช่วย สร้างสรรค์ ยึดถือและปฏิบัติร่วมกันเมื่อเห็นด้วยกับแนวปฏิบัติหรือข้อตกลงนั้น

ก. พิจารณาจากลักษณะและวิธีการที่ผู้นำใช้อำนาจ แบ่งออกเป็น

3 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบอัทธำธิปไตย (Autocratic leaders) ผู้นำแบบนี้ จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมาก ไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ถืออำนาจ เป็นใหญ่ ทำการวินิจฉัยสั่งการหรือออกคำสั่งใด ๆ โดยรวบอำนาจและเป็นไปตาม อารมณ์โดยผู้ใดจะโต้เถียงขัดแย้งไม่ได้

2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic leaders) ผู้นำแบบนี้ ถืออำนาจกลุ่มเหนือกว่าอำนาจตนเอง นโยบายทุกอย่างเกิดจากการตัดสินใจของ กลุ่ม โดยผู้นำเป็นผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสแสดงความคิดเห็น อย่างเสรี และมีโอกาสร่วมตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ได้

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire leaders) ผู้นำแบบนี้จะไม่เข้าร่วมกับการทำงานของกลุ่ม ผู้นำใช้อำนาจหรืออิทธิพลของตนแต่เพียงเล็กน้อย ให้เสรีภาพอย่างเต็มที่แก่กลุ่มหรือสมาชิกในการตัดสินใจ ผู้นำมีหน้าที่เพียงให้คำ อธิบาย หรือจัดหาวัสดุให้เมื่อกลุ่มเรียกร้อง ไม่มีการควบคุมหรือประเมินผลงาน ผู้นำแบบนี้มักจะไม่ได้แสดงพฤติกรรมของความเป็นผู้นำออกมา

คุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ

ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ของงาน อีกทั้งผู้นำต้องรับผิดชอบต่องานและผู้ร่วมงาน ในการปฏิบัติงานผู้นำจึงต้องใช้ ทั้งศาสตร์คือหลักวิชาและศิลป์คือการพิจารณาใช้หลักวิชานั้นตามสถานการณ์

(ประดม ชาญสูตรค 2516 : 4) ผู้ที่จะเป็นผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพจึงต้อง มีความสามารถเป็นพิเศษ ซึ่งก็คือ (Tead 1955 : 83)

และ กู (:Goods อ้างถึงใน อรุณ รัชธรรม 2520 : 12) มีความเห็น

สอดคล้องกันว่าผู้นำควรมี จิตใจ ร่างกายอารมณ์สมบูรณ์ มีสติปัญญา ความรอบรู้ และความคิดริเริ่ม เข้าใจวัตถุประสงค์และมีเทคนิคในการประสานงานและบริหารงานเป็นอย่างดี และทีด (Toad 1955:83) มีความเห็นเพิ่มเติมว่าผู้นำควรมีความกระตือรือร้น มีความจริงใจ เกิดเคียวในการตัดสินใจ มีศรัทธา มีความเป็นมิตรและเอ็นดูรักใคร่ สชนกุดส์ (Good อ้างถึงใน อรุณ รัชธรรม 2520:12) เห็นแก่เวาผู้นำควร เป็นผู้พูดและเขียนภาษาางาย ๆ

บัญชา แก้วเกตุทอง (2523 : 78-79) และอรุณ รัชธรรม (2522 : 201-203) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้นำควรมีคุณลักษณะต่อไปนี้คือ ความรู้ ความคิดริเริ่ม ความกล้า ความเด็ดขาด การตัดสินใจ ความแนบเนียน ความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความอดทน ความไม่เห็นแก่ตัว ความกระตือรือร้น ความรักดีและลักษณะทางที่ดี นอกจากนั้นบัญชา แก้วเกตุทอง มีความเห็นเพิ่มเติมว่าผู้นำควรมีความเชื่อถือได้ และอรุณ รัชธรรม เพิ่มเติมว่าผู้นำควรมีความค้นคว้า ความสงบเสงี่ยม ความเห็นอกเห็นใจและการสังคมนี

สมพงษ์ ยวงคำ (2522 : 14-15) กล่าวว่าผู้นำที่ดีจะต้องมีภูมิในการบริหาร ภูมิประการแรกคือ ภูมิรู้ ใ้แก่ ฐ่เรื่องที่จะทำหรือรับผิดชอบที่ ฐ่หลักบริหารว่ามีอะไรใหม่ ๆ บางและรอบรู้คือเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ที่เกี่ยวของกับงานในหน้าที่เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ ภูมิที่สองคือภูมิธรรม ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีธรรมะ มีศีลธรรมจรรยาดีและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนในองค์กรนั้น ภูมิประการสุดท้ายคือ ภูมิฐาน คือการแต่งกายให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนตามสมควรแก่ฐานะ และหมายรวมถึงการวางตัวให้เป็นที่ยอมรับชอบนานับถือแก่ผู้ใดพบเห็นด้วย

นอกจากนี้ผู้นำจะต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมดังต่อไปนี้ คือ

ก. การระงับธรรม คือการให้เกียรติเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ข. สามัคคีธรรม คือรู้จักทำงานแบบกลุ่ม (Group Process) ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระวังเรื่องขวัญในการทำงานและให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงานทั้งทอหน้าและลับหลัง

ค. ปัญญาธรรม คือรู้จักพิจารณาไตรตรองด้วยเหตุและผล รู้จักตัดสินใจ
วิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย

จากการสรุปงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้นำของสตอกกิล

(Stogdill 1974 : 74-75) ทั้งในปี ค.ศ. 1948 และ 1970 มีความเห็น
สอดคล้องกันว่าลักษณะของผู้นำที่ดีมีดังนี้

1. ลักษณะทางกาย ผู้นำเป็นผู้ที่แข็งแรง มีร่างกายเป็นสง่า
2. ภูมิหลังทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่มีการศึกษาและมีสถานะทางสังคมดี
3. สติปัญญา ผู้นำเป็นผู้ที่มีสติปัญญาสูง มีการตัดสินใจดีและมีทักษะใน
การสื่อความหมายและการพูด
4. บุคลิกภาพ ผู้นำเป็นผู้ที่ค่อนข้างอายุเสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความคิด
ริเริ่มสร้างสรรค์ มีจริยธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง
5. ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้นำเป็นผู้ที่มีความปรารถนาจะทำดีที่สุด
ปรารถนาที่จะรับผิดชอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งทำงาน
6. ลักษณะทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่ปรารถนาจะร่วมมือกับคนอื่น มีเกียรติ
และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกคนอื่น ๆ เข้าสังคมได้เก่ง มีความเฉลียวฉลาดในการ
สังคม

หน้าที่ของผู้นำ

ภาระหน้าที่ของผู้นำมีอยู่หลายประการและมีผู้จำแนกไว้หลายแบบ พอสรุป
ได้ว่าผู้นำมีหน้าที่สำคัญหลายประการคือ เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่อยู่ใน
ความรับผิดชอบ ช่วยเสริมสร้างให้ปริมาณและคุณภาพของงานได้บรรลุสูงสุด เป็น
ผู้สอนแนะนำการทำงาน ทิศตอบระสานงาน เป็นผู้ควบคุมและสั่งงาน สุชา จันทน์เฒ
(2524 : 97) มีความเห็นว่าผู้นำควรเป็นตัวอย่างหรือแบบฉบับในการทำงาน และ
เป็นผู้วางนโยบายและวางแผนงานของกลุ่มควย

ข้อควรคำนึงเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

การเป็นผู้นำมีข้อควรคำนึงหลายประการคือ ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้

ความเป็นผู้นำนั้นทุกคนต้องร่วมกันกระทำ ผู้นำต้องมีทักษะในการทำงาน และทักษะในการคิดคนและหาวิธีแก้ปัญหา

การวิจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ

เพคและฮาร์วิง เอิร์ส (Peck and Havinghurst 1963 : 12)

ได้ศึกษาพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศประชาธิปไตยและแบบใช้อำนาจ พบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวประชาธิปไตย มีความเป็นอิสระจากตัวเองและรับผิดชอบมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ใช้อำนาจ สอดคล้องกับการศึกษาของเฮิร์ลอค (Hurlock 1964 : 661) วินิจ เกตุขำ (2515) ซึ่งศึกษาเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำและความวิตกกังวลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดสุโขทัย" และประมต เล็กสวาสส์ (2517) ศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพึ่งผู้อื่น พฤติกรรมความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบต่อ" พบว่าผลของการเลี้ยงดูโดยวิธีประชาธิปไตย กล่าวคือให้ความรัก ความสนใจและเห็นความสำคัญของเด็กมีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำ เด็กจะมีคุณลักษณะของผู้นำ เช่น มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีเพื่อนมาก เป็นมิตร ซื่อสัตย์ คล่องแคล่วว่องไว มีอารมณ์มั่นคง พึ่งตนเองและสามารถเผชิญชีวิตด้วยความมั่นใจ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูโดยวิธีอิตาเลียนหรือใช้อำนาจไม่มีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำ เด็กจะขาดความรับผิดชอบต่อความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะไม่เคยนึกตัดสินใจแก้ปัญหาเอง

มอนสแตก (Monstake อ้างถึงใน Yee Albert 1971 : 52)

ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในชั้นเรียนและพบว่าในชั้นเรียนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกอย่างอิสระภายในขอบเขตของชั้นเรียน เด็กจะไม่กลัวการวิพากษ์วิจารณ์ การตำหนิหรือคัดค้านอันเป็นคุณลักษณะส่วนหนึ่งของการเป็นผู้นำ และเคิเรกตั้งสายัณห์ (2517) ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษาผลการสอนแบบสืบสวนสอบสวนที่มีต่อลักษณะความเป็นผู้นำและการคิดแบบขอเนกนัย เมื่อเปรียบเทียบกับการสอนโดยทั่วไป" ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองสอนด้วยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนมีลักษณะ

ความเป็นผู้นำ การคิดแบบขอเนกนัยและการคิดแบบสืบสวนสอบสวนก็กว้างคลุมควบคุม และผู้ที่มีความคิดแบบสืบสวนสอบสวนจะมีลักษณะความเป็นผู้นำสูง

จากการศึกษาของบาร์ทเล็ต (Bartlett 1959 : 281) ซึ่งได้ ทำการศึกษามิติต่าง ๆ ของพฤติกรรมความเป็นผู้นำกลุ่มอภิปรายในห้องเรียนโดย การหาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำกับลักษณะต่าง ๆ ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่าง การตัดสินใจที่มีค่าสูงที่สุด รองลงมาคือ การวิจารณ์อย่างมีเหตุผล การตอบคำถาม อย่างฉลาด มีความฉลาดรอบรู้ มีความคิดที่ดีและเป็นนักคิดที่ดี การเป็นผู้มีเหตุผล ความสามารถในการให้คำแนะนำผู้อื่นและความคิดริเริ่มตามลำดับ ส่วนลักษณะอื่น ๆ ไม่สูงพอ

บุญเชิด รัตนานันท์ (2513 : 225) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษา ลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนคร" พบว่า ลักษณะเด่นที่แสดงออกถึงความเป็นผู้นำมี 10 ลักษณะคือ ลักษณะใบหน้า โดยทั่วไป มีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพดี กว้างขวางเป็นผู้ที่รู้จักในหมู่เพื่อนฝูง เป็นมิตรกับคนทั่วไปและสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีท่าทางสุภาพอ่อนน้อม มีความซื่อสัตย์ใจกว้างใจดีและรักษาคำมั่นสัญญา รู้จักเสียสละ เพื่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว เคารพต่อกฎข้อบังคับและรักษาระเบียบวินัยและมีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำนี้มีผู้ทำการวิจัยอีกหลายท่าน เช่น เทอร์เรนซ์ (Torrance 1962 : 123-124) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ กับพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำ พบว่า เด็กที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะมีความ สามารถด้านความเป็นผู้นำตามลำดับ สอดคล้องกับการวิจัยของสุจินต์ ปรีชาสามารถ (2516 : 81-83) ศึกษาเรื่อง "ความคิดสร้างสรรค์ ความเกรงใจ และลักษณะ ความเป็นผู้นำของนักเรียนที่ประพฤติกส้อยตามและขัดกับสังคมของนักเรียนชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 3" แต่ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ สมพงษ์ รุจิรวรรณ (2516 : 54) ซึ่ง ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติกับความคิดสร้างสรรค์

จุมพล หุตภัทรชีวิน (2514) ศึกษาเรื่อง "มโนภาพแห่งตน ความวิตกกังวลความเกรงใจและลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนที่เป็นผู้นำและนักเรียนที่ เป็นผู้ตามในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" พบว่าผู้นำมีความวิตกกังวลต่ำกว่าผู้ตาม แต่ชกแบงกับการวิจัยของ วินิจ เกตุขำ (2515) ซึ่งพบว่าความเป็นผู้นำไม่สัมพันธ์กับความวิตกกังวล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

พฤติกรรมความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นใน 4 ภาคคือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคกลาง ได้มีผู้สนใจ และทำการวิจัยในปี 2521-2522 คือ ยาใจ วีระชาติ (2521) บุญผา สิงห์คำ (2522) ผจง ครุขคิดกานันท์ (2521) และสมบุญ ชาญยืน (2521) ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่นักเรียนเลือกซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่า พฤติกรรมที่พึงประสงค์ตรงกันทั้ง 4 ฉบับคือ ความรับผิดชอบและการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่วนคุณลักษณะ ความเป็นผู้นำที่นักเรียนเลือกซึ่งอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ตรงกันคือ มีคุณธรรม การมีมนุษยสัมพันธ์การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและการมีความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนคุณลักษณะอื่น ๆ นักเรียนในภาคต่างๆ เลือกแตกต่างกันคือ คุณลักษณะผู้นำที่นักเรียนเลือกต่ำกว่า ระดับที่พึงประสงค์คือ การวางแผนได้แก่ภาคตะวันออก ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การตัดสินใจได้แก่ภาคเหนือ การมีจิตใจเข้มแข็งออกทนได้แก่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และความมีเหตุผลได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณลักษณะผู้นำที่นักเรียนเลือกอยู่ในระดับที่พึงประสงค์แตกต่างกันในภาคต่าง ๆ คือ การตัดสินใจได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคกลาง ความมีเหตุผลได้แก่ภาคตะวันออก ภาคกลางและภาคเหนือ การวางแผนได้แก่ภาคกลางและการมีจิตใจเข้มแข็งออกทนได้แก่ภาคตะวันออกและภาคกลาง